

СУТНІСТЬ І ЗМІСТ ІННОВАЦІЙ ТА ІННОВАЦІЙНИХ ПРАКТИК У НЕФОРМАЛЬНІЙ ТА ІНФОРМАЛЬНІЙ ОСВІТІ

2. Vykhrushch, A. (2009). Intehratsiia ukrainiskoi osvity v yevropeyskyi osvittinii prostir [Integration of Ukrainian education into the European educational space]. *Scientific Bulletin of Chernivtsi University. Pedagogy and psychology*: coll. of science works. Chernivtsi, Vol. 469. pp. 22–30. [in Ukrainian].

3. Ivanova, I. (2014). Kontseptsiiia normalizatsii v intehrovanomu sotsialnomu seredovysshchi [The concept of normalization in an integrated social environment]. *Actual problems of education and upbringing of children with special problems*. No. 11. pp. 10–26. [in Ukrainian].

4. Konventsiiia pro prava osib z invalidnistiu vid 13.12.2006 r. [Convention on the Rights of Persons with Disabilities dated 13.12.2006]. Available at: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/955_g71 [in Ukrainian].

5. Sadova, I. (2020). Inkluziia u zakladakh zahalnoi serednoi osvity Ukrainy: tendentsii rozvytku: monohrafiia [In-

clusion in general secondary education institutions of Ukraine: development trends: monograph]. Drohobych, 448 p. [in Ukrainian].

6. Giangregio, M. & Doyle, M. (2012). Integration scolastica in Italy: A Compilation of English-Language Resources. *International journal of whole schooling*. Vol. 8, No. 1. pp. 63–105. [in English].

7. Kirk, S. & Gallagher, J. (1989). Educating exceptional children. 6th ed. Boston: Houghton Mifflin Company, 346 p. [in English].

8. Nirje, B. (1994). The Normalization Principle and Its Human Management Implications. *The International Social Role Valorization Journal*. Vol. 1, No. 2. pp. 19–23. [in English].

Стаття надійшла до редакції 08.09.2023

УДК 001.895:33.363

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.288065>

Володимир Піддячий, доктор філософії,
старший науковий співробітник відділу андрагогіки
Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

СУТНІСТЬ І ЗМІСТ ІННОВАЦІЙ ТА ІННОВАЦІЙНИХ ПРАКТИК У НЕФОРМАЛЬНІЙ ТА ІНФОРМАЛЬНІЙ ОСВІТІ

У статті розкриваються сутність і зміст інновації та інноваційних практик у неформальній та інформальній освіті. Акцентовано, що поступ суспільства та держави зумовлений випереджальним розвитком освітньої і наукової сфери, формуванням гармонійної особистості з високим рівнем самоорганізації. Вказано на важливість інновацій у модернізації та реформуванні освіти. Розкрито сучасні інноваційні практики у сфері неформальної та інформальної освіти з урахуванням їхньої сутності і специфіки. Зазначено, що інновації є результатом творчої діяльності особистості, і у зв'язку з цим важливо забезпечувати умови для її гармонійного професійного й особистісного розвитку. Виокремлено сутнісні ознаки та види інноваційних продуктів, вказано на основні напрями інноваційної діяльності у неформальній та інформальній освіті. Розглянуто вагомі інноваційні теорії і технології навчання ХХ та ХХІ ст. Виокремлено основні види інноваційної діяльності. Вказано на послідовність дій у розробленні інновацій у сфері неформальної та інформальної освіти. Зазначено основні проблеми на етапі створення інновацій та їхні наслідки.

Ключові слова: інноваційна практика; інновація; неформальна освіта; ноосфера В. Вернадського; інформальна освіта; особистість; педагогічна майстерність І. Зязюна; професійний розвиток; сталий розвиток; технологія.

Лім. 14.

Volodymyr Piddiachyi, Doctor of Sciences (Philosophy),
Senior Researcher of the Andragogic Department,
Ivan Zyazyun Institute of Pedagogical and Adult Education of the NAES of Ukraine

THE ESSENCE AND CONTENT OF INNOVATIONS AND INNOVATIVE PRACTICES IN NON-FORMAL AND INFORMAL EDUCATION

The article discusses the essence and content of innovation and innovative practices in informal and non-formal education. It emphasizes that societal progress and state development are driven by the advanced development of the educational and scientific spheres, fostering harmonious individuals with a high level of self-organization. The importance of innovation in modernizing and reforming education is highlighted. It is noted that innovations are aimed at significantly improving the structure, quality, and effectiveness of learning, making it more engaging and interesting for learners, and developing their adaptability to changes in society and the economy based on the mastery of new technologies, management skills, entrepreneurship, and more. It is emphasized that innovation is the result of individual creative activity, and it is crucial to provide conditions for their harmonious professional and personal development. The essential characteristics and types of innovative products are identified, and the main directions of innovative activities in informal and non-formal education are indicated. Significant innovative theories and teaching technologies of the 20th and 21st centuries are examined. The directions of professional development for educators in the context of the concept of sustainable development, Vernadsky's noosphere, and I. Ziazun's pedagogical expertise are highlighted. Modern innovative practices in the field of informal and non-formal education are disclosed, taking into account their essence and specificity. The main types of innovative activities are outlined, and the

sequence of actions in developing innovations in informal and non-formal education is provided. The main problems at the stage of innovation creation and their consequences are also mentioned.

Keywords: innovation; innovative practice; non-formal education; informal education; personality; professional development; technology; sustainable development; noosphere of V. Vernadskiy; pedagogical mastery of I. Zyzayun.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження сутності і змісту інновацій та інноваційних практик в освіті зумовлена потребою її модернізації та реформування. Дослідження, розроблення та впровадження інновацій в неформальній та інформальній освіті umożliwiają підвищити якість навчання, а також сприятиме адаптації до швидко змінюваного світу, де нові знання, уміння, навички, технології і професії на ціннісному культурологічному підґрунті набувають все більшого попиту. Інновації в освіті спрямовані на істотне поліпшення структури, якості й ефективності навчання, покликані зробити його більш захопливим і цікавим для суб'єктів учіння, розвинути їхні адаптаційні здібності до змін у суспільстві та економіці на засадах опанування нових технологій, навичок управління, підприємництва тощо. Нові методи, технології та підходи у поєднанні з традиційними допомогатимуть залучати здобувачів освіти до активного навчання, сприятимуть їх гармонійному професійному та особистісному розвитку на вікових етапах. У цьому контексті неформальна та інформальна освіта є цінним ресурсом, завдяки якому стає можливим навчання людей, які не мають можливості або мотивації для здобуття формальної освіти. Водночас дослідження інновацій у цій сфері сприятиме обміну ідеями та кращими практиками для удосконалення системи освіти, залученню урядових установ, освітніх інститутів, громадських організацій та бізнесу тощо.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Аналіз наукових праць вітчизняних науковців (Л. Мільто, Ю. Красильник, О. Огієнко та ін.) дав змогу встановити, що соціальні, культурні, політичні та економічні трансформації українського суспільства зумовлюють потребу створення і розвитку інновацій та інноваційного освітнього середовища [6]. Значну увагу дослідженню інноваційного типу сучасного прогресу та його впливу на різні вектори цивілізаційного розвитку України надають сучасні вітчизняні дослідники (В. Кремень, В. Луговий, П. Саух та ін.). Науковці наголошують на важливості створення умов для забезпечення випереджального розвитку освітньої і наукової сфери, формування інноваційної та гармонійної особистості, діяльність якої забезпечуватиме поступ суспільства та держави. Адже це є запорукою їхньої успішності та стратегічним ресурсом для подальшого розвитку на засадах вироблення суспільно значущого продукту праці, його перерозподілу й капіталізації [12, 316]. У сучасних реаліях “є запит на професійно розвинену людину, здатну розв’язувати складні ви-

робничі проблеми регіонального, державного та планетарного рівнів, забезпечуючи суспільний поступ” [11, 269]. Крім того, відчувається значний дефіцит людського капіталу у різних галузях економіки [7, 1–2].

Поняття “інновація” та “інноваційна діяльність” – усталені. Їхня сутність досліджена у напрацюваннях вітчизняних і зарубіжних науковців (М. Артюшина, Е. Брансуїк, І. Дичківська, Н. Осухова, В. Рахматшаєва та інші). Аналіз наукових праць дав змогу виокремити сутнісні ознаки інновацій. До них належать: новизна, соціальна необхідність та здатність позитивно змінювати об’єкт або процес. Науковці наголошують, що інновації створюють люди, у зв’язку з цим основні зусилля спрямовуються на забезпечення умов для професійного й особистісного розвитку фахівців, інноваційна діяльність яких даватиме позитивний соціальний та економічний ефект. Високому рівню продуктивності сприятиме дотримання таких психологічних умов: “а) формування зовнішньої та внутрішньої мотивації; б) побудова взаємодії на позитивних почуттях з метою розвитку довіри та зміцнення віри у власні сили; в) дотримання усталених норм поведінки і правил ввічливості при спілкуванні; г) вираження ставлення до людини як найбільшої соціальної цінності; г) побудову взаємодії на демократичних засадах” [7, 1–2].

Мета – дослідити сутність і зміст інновацій та інноваційних практик у неформальній та інформальній освіті.

Виклад основного матеріалу. Інноваційна діяльність у неформальній та інформальній освіті спрямована на створення, застосування і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок, які сприятимуть якісним змінам у навчально-виховному процесі. Результатом інноваційної діяльності є інноваційний продукт, який, згідно із Законом України “Про інноваційну діяльність”, має відповідати таким вимогам: а) бути розробленим у межах виконання інноваційного проекту; б) вироблятися в Україні вперше або мати суттєво вищі технологічно-економічні показники, ніж аналогічна продукція на ринку. Інноваційні продукти умовно поділяються на такі види: 1) інноваційні програми і проекти; 2) нові знання та інтелектуальні продукти; 3) виробниче обладнання та процеси; 4) організаційно-технологічні рішення, що істотно поліпшують структуру й якість професійної або навчальної діяльності; 5) товарна продукція тощо [3]. Зважаючи на це, інноваційна діяльність в неформальній та інформальній освіті може здійснюватися у кількох напря-

мах: 1) створення об'єктів інтелектуальної власності та науково-технічної продукції; 2) розробка, впровадження і розповсюдження принципово нових видів техніки та технологій, призначених для поліпшення соціального і екологічного становища [2].

Неформальна та інформальна освіта матимуть інноваційний характер лише за умови розробки і впровадження новаторських ідей, методів, технологій та підходів для досягнення конкретних цілей навчання, виховання й розвитку. Вони можуть бути ключовими для поліпшення якості та доступності освітніх можливостей, особливо в контексті динамічних змін суспільства та науково-технічного прогресу. Серед вагомих інноваційних теорій і технологій навчання ХХ–ХХІ ст. можна виокремити:

1) *технології, спрямовані на розвиток мислення та пізнавальних здібностей*: а) розвивальне навчання (Л. Виготський, В. Давидов, Л. Занков) – акцент на розвитку когнітивних навичок та критичного мислення; б) поетапне формування розумових дій (П. Гальперін, М. Волович) – підходи до розвитку мислення через послідовний розвиток інтелектуальних операцій; в) мультимедійне – використання різноманітних мультимедійних ресурсів для поліпшення сприйняття інформації та засвоєння знань;

2) *технології, спрямовані на індивідуалізацію навчання*: а) інтегральна (В. Гузєєв) – комбінування різних педагогічних методів та адаптація навчання до потреб студентів; б) модульна (Т. Шамова, П. Третьяков) – поділ навчального матеріалу на окремі модулі, які можна вивчати незалежно; в) проблемна (А. Матюшкін, С. Рубінштейн, М. Махмутов, І. Лернер) – акцент на розв'язанні проблем та завдань, спонукаючи студентів до самостійного аналізу і виконання завдань; г) інтенсифікована (В. Шаталов) – індивідуалізоване навчання і врахування особливостей учнів;

3) *технології, спрямовані на групове навчання та співпрацю*: а) організація групового навчання з урахуванням індивідуальних стилів навчання кожного учня (Бетті Лу Лівер); б) організація навчання у формі кластерів або груп для спільного вивчення тем та обміну інформацією; в) групова пошукова діяльність на основі метафоричного (емоційно-образного) мислення (Дж. Гордон); г) змішане навчання тощо [14, 245–269].

Досліджуючи інноваційні практики у сфері неформальної освіти, зазначимо, що вони спрямовані на підвищення її ефективності та збагачення досвіду суб'єктів учіння. Це пов'язано з тим, що неформальна освіта передбачає навчання і набуття спеціальних знань, умінь, навичок, а також розвиток мислення, світогляду, цінностей та інших особистих якостей необхідних для подальшої успішної соціалізації, професійної та навчальної діяльності [4]. Серед сучасних інноваційних практик у сфері неформальної освіти можна виокремити:

- використання онлайн-платформ та мобільних додатків для навчання;

- використання платного і безкоштовного відкритого контенту (відкриті курси (MOOCs), підручники та відеоуроки);

- участь у роботі онлайн спільнот за інтересами;

- міжнародна співпраця та глобальні проекти.

Здобувачі неформальної освіти мають можливість за допомогою сучасних технічних засобів приєднуватися до глобальних проєктів, навчатися та співпрацювати з однолітками, які проживають у різних країнах, розвиваючи досвід міжкультурної взаємодії;

- використання віртуальної реальності (VR) та доповненої реальності (AR). VR, AR можуть бути використані для створення імерсивних навчальних занять, які допомагають зрозуміти складні концепції, візуалізувати різні предмети та явища;

- курсове навчання умінь, необхідних для успішного функціонування у сучасному світі (фінансовий менеджмент, цифрова грамотність, гнучкі навички тощо);

- залучення досвідчених наставників або волонтерів для надання підтримки та керівництва навчальною діяльністю;

- поєднання неформальної та формальної освіти для збагачення освітнього досвіду;

- використання ігрових методів з метою стимулювання інтересу та мотивації до навчання;

- використання засобів відстеження та оцінки динаміки розвитку студентів.

У межах виокремлених інноваційних практик у сфері неформальної освіти широкого застосування набули: 1) інтерактивні методи (громадські слухання; дебати; дерево рішень; дискусія; займи позицію; зміни позицію; імітаційні ігри; коло ідей; мікрофон; мозковий штурм; навчаючи – навчаюся; робота в групах; робота в парах та ін.); 2) використання технологій (створення імерсивного навчального середовища; використання штучного інтелекту для індивідуалізації та поліпшення навчання; поєднання традиційного навчання і онлайн-ресурсів; використання 3D-друку для створення фізичних моделей та демонстрації концептів; використання хмарних послуг для доступу до навчальних ресурсів тощо); 3) методи активного навчання (дизайн-мислення – розвиток креативності та розв'язання проблем через дизайн-підхід; проєктне навчання – вивчення через реалізацію конкретних проєктів та завдань; навчання на основі потреб – самостійне визначення тем і завдань навчання; перевернутий клас – студенти вивчають новий навчальний матеріал у вільний час, натомість під час аудиторної роботи виконуються різні завдання та вправи, а також індивідуальні консультації викладача тощо); 4) індивідуальні та персоналізовані методи (навчання, адаптоване до індивідуальних потреб студентів та рівня їхньої підготовленості тощо); 5) спільне навчання та спів-

СУТНІСТЬ І ЗМІСТ ІННОВАЦІЙ ТА ІННОВАЦІЙНИХ ПРАКТИК У НЕФОРМАЛЬНІЙ ТА ІНФОРМАЛЬНІЙ ОСВІТІ

праця (відгуки на основі взаємодії і обміну враженнями між студентами; заохочення спільної роботи та навчання між різними групами тощо).

На відміну від неформальної інформальна освіта має іншу специфіку, оскільки передбачає самонавчання, навчання на роботі або в соціальних групах. Сучасні інноваційні практики в інформальній освіті спрямовані на полегшення і поліпшення цього процесу. До них можна віднести використання:

- мобільних додатків та мобільного навчання (допомагає учням отримувати доступ до навчальних ресурсів та матеріалів в будь-який час і в будь-якому місці використовуючи мобільні пристрої);

- підкастингу (передбачає створення і слухання подкастів, які є ефективним засобом передачі знань та ідей);

- відеоуроків та стрімінгового навчання (платформи для навчання через відео, такі як YouTube та Twitch, дають змогу ефективно ділитися знаннями та вивчати нове);

- соціальних медіа, онлайн спільнот та форумів (участь в онлайн-спільнотах допомагає навчатися, обговорювати різні питання, обмінюватися думками і досвідом з однодумцями);

- масових відкритих онлайн-курсів (MOOCs), закінчення яких не надає підтверджувальних документів (надають можливість отримати якісну освіту в різних сферах на безкоштовній або платній основі);

- штучного інтелекту і аналітики даних (уможливає створення персоналізованих навчальних рекомендацій та аналізу прогресу суб'єктів учіння);

- Інтернет-інструментів для спільної роботи над проектами та завданнями;

- віддаленого консультування і менторства через відеозв'язок.

Інновації та інноваційні практики у сфері неформальної та інформальної освіти створюють педагога. У зв'язку з цим значну увагу доцільно надавати їхньому особистісному й професійному розвитку. Це передбачає: 1) неперервне навчання; 2) здобуття нових знань, умінь та навичок; 3) розвиток особистісних та професійних якостей; 4) здобуття багатогранного досвіду; 5) поглиблення знань наукової методології.

У контексті концепції сталого розвитку [8], ноосфери В. Вернадського та педагогічної майстерності І. Зязюна серед важливих напрямів професійного розвитку педагога можна виокремити:

1) розвиток загальнолюдських, національних та європейських цінностей;

2) дослідження біоенергетичної і духовної сутності людини її переходу з біосферного до ноосферного виміру [1];

3) поглиблення знань про особливості навчання на вікових етапах;

4) розвиток гуманістичного ставлення до суб'єктів учіння тощо;

5) опанування сучасних методів навчання, виховання та розвитку особистості, наукового пізнання явищ навколишнього світу;

6) розвиток інформаційно-цифрової і англійської комунікативної компетентності [9, 65–69];

7) розвиток творчих здібностей та їх застосування упродовж організації навчального процесу;

8) підвищення рівня педагогічної майстерності, яка передбачає володіння спеціальними професійними якостями [5, 433].

Професійний розвиток педагога у зазначених напрямках суттєво впливатиме на ефективність його інноваційної діяльності, серед основних видів якої виокремлюють:

1) модернізацію змісту освітніх програм з урахуванням регіональних вимог, потреб суб'єктів учіння, роботодавців та стейкхолдерів;

2) підвищення рівня організації освітнього процесу, що передбачає надання йому гнучкості, доступності, використання сучасних технічних засобів та ресурсів;

3) впровадження інноваційних освітніх технологій спрямованих на збільшення ефективності навчання та оцінювання його результатів (експертна оцінка, портфоліо, рейтингова система, онлайн тестування тощо);

4) академічну мобільність та використання засобів мережевої взаємодії для проведення спільних освітніх і дослідницьких заходів, участь у соціально-орієнтованих проектах, обмін педагогічним досвідом, навчання за сучасними освітніми програмами з використанням ІКТ [14, 245–269].

Інновації у сфері неформальної та інформальної освіти можуть бути радикальними (такими, що змінюють педагогічну систему), комбінованими (передбачають поєднання елементів вже відомих методик, але у новій послідовності) та модифікованими (передбачають удосконалення і раціоналізацію окремих елементів педагогічної системи без її суттєвих змін). За своїм об'єктом вони можуть реалізовуватись у: 1) змісті освіти; 2) технологіях (формах і методах навчання, виховання і розвитку особистості); 3) системі управління освітою; 4) освітньому середовищі.

Створення інновацій у сфері неформальної та інформальної освіти зазвичай передбачає таку послідовність дій:

1) здійснюється ознайомлення з педагогічною проблемою;

2) аналізується наявна література, пов'язана із виокремленою темою;

3) виокремлюються й аналізуються шляхи розв'язання проблеми;

4) розробляється найоптимальніший спосіб усунення проблеми (інновація);

5) прогнозуються наслідки прийнятого рішення;

6) здійснюється апробація та аналізуються отримані результати;

7) відбувається вдосконалення на основі проведеного аналізу труднощів.

Створення інновацій є тривалим, складним та ресурсозатратним процесом. Педагоги та науковці, здійснюючи інноваційну діяльність дуже часто зіштовхуються з такими групами проблем: 1) фінансові (недостатність фінансування, зокрема державного, для інноваційних проєктів); 2) інформаційні (відсутність необхідної інформації про ринкові перспективи запропонованої ідеї; недостатні знання та консультативний супровід щодо проходження проєкту від ідеї до етапу комерціалізації; відсутність ефективного пропагування та поширення інформації про успішні приклади перетворення ідеї на інноваційний продукт); 3) міжнародне співробітництво (недостатнє використання науковцями, освітянами, винахідниками та малим і середнім бізнесом можливостей щодо участі у міжнародних програмах для інноваційного розвитку); 4) комунікація та співпраця (відсутність налагоджених комунікацій між науковцями, освітянами, винахідниками і представниками бізнесу, що може заважати обміну ідеями та ресурсами; недостатня співпраця між галузями й інституціями, які зацікавлені в інноваціях, а також недостатнє розуміння потреб бізнесу в інноваціях); 5) прогнозування та дослідження (відсутність вірогідного прогнозування тенденцій і досліджень впливу інструментів державного регулювання на інноваційний розвиток економіки та інших галузей).

Зазначені проблеми є одними із причин виїзду кваліфікованих кадрів (науковців, освітян, винахідників та підприємців) за кордон. Це пов'язано з тим, що там кращі можливості для реалізації ідей (зокрема, доступ до фінансових ресурсів та ринків збуту, юридичний захист, менші затрати на ведення бізнесу) і вища якість життя за параметрами безпеки, верховенства права, екології, інфраструктури, освіти, охорони здоров'я, соціального захисту тощо [13].

Висновки.

1. Створення і розвиток інновацій та інноваційного освітнього середовища сприятиме швидшому, ефективнішому та результативнішому розв'язанню соціальних, культурних, освітніх та економічних проблем;

2. Основною рушійною силою інноваційного розвитку освіти України є педагоги. У зв'язку з цим основні зусилля освітньої політики мають бути спрямовані на створення умов для їхнього гармонійного професійного й особистісного розвитку;

3. Стрижень інноваційних процесів в освіті становить впровадження досягнень психолого-педагогічної науки в практику, а також вивчення, узагальнення і поширення передового вітчизняного й зарубіжного педагогічного досвіду;

4. Інноваційні практики в освіті орієнтовані на вимоги сучасності і створюються для підвищення її результативності;

5. До основних критеріїв освітніх інновацій належать: а) новизна; б) спрямованість на досягнення цілей та завдань освіти; в) забезпечення освітніх потреб суб'єктів учіння; г) підвищення результативності та якості освіти, діяльності закладів освіти.

До напрямів подальших досліджень можна віднести вивчення особливостей цифровізації інноваційних здобутків вітчизняних та зарубіжних вчених, а також їхній вплив на модернізацію системи освіти України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булатов М. Ноосфера. Філософський енциклопедичний словник. Київ : Абрис, 2002. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskiy_entsyklopedychnyi_slovyk.pdf

2. Господарський кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19–20, № 21–22, (ст. 144). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

3. Закон України “Про інноваційну діяльність”. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36 (ст. 266). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>

4. Закон України “Про освіту”. 2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

5. Зязюн І.А. Педагогічна професія в контексті двох парадоксів. *Професійна освіта: педагогіка і психологія* : пол.-укр., укр.-пол. щорічник. 2012. Вип. XIV. С. 88–89. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/2633/1/tmp170.pdf>

6. Інноваційна діяльність вчителя: термінологічний словник. Київ, 2016. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/705798/1/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf>

7. Кремень В.Г., Луговий В.І., Саух П.Ю. Освіта і наука – основа інноваційного людського розвитку. *Вісник НАПН України*. 2020. № 2 (2). URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/91>

8. Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року. 2015. URL: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/innovacijna-diyalnist-ta-transfer-tehnologij/analitichni-materiali/cili-stalogo-rozvitku>

9. Піддячий В.М. Методика саморозвитку англomовної компетентності майбутнього педагога в контексті європейських орієнтирів. *Молодь і ринок*. 2016. № 10 (141). С. 65–69. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/706073/>

10. Піддячий В.М. Психологічні умови формування громадянської компетентності майбутніх педагогів. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2019. Вип. 1 (15). С. 77–86. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/718177/>

11. Піддячий М.І. Сутність формування компетентностей старшокласників. *Реалізація компетентнісно орієнтованого навчання в освіті: теоретичний і практичний аспекти* : зб. наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 4 листопада 2019 р.). Київ : Пед. думка, 2019. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/718737/>

12. Піддячий М.І. Ключові компетентності старшокласників: організація здорового способу життя. *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту імені М.П. Драгоманова. Серія № 15. Науково педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2020. Вип. 3. С. 316. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/32901>

13. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року (від 10.07.2019 № 526). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text>

14. Шерудило А.В. Сутність, зміст, структура і функції інноваційної діяльності вчителя в умовах модернізації педагогічної освіти. *Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи: компетентнісний та інтегрований підходи* : монографія. Суми : Вінниченко М.Д., 2019. С. 245–269. URL: https://www.researchgate.net/publication/337943166_Sutnist_zmist_struktura_i_funkcii_innovacijnoi_dialnosti_vcitela_v_umovah_modernizacii_pedagogicnoi_osviti

REFERENCES

1. Bulatov, M. (2002). Noosfera [Noosphere]. *Philosophical Encyclopedic Dictionary*. Kyiv, 742 p. Available at: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskiy_entsyklopedychniy_slovyk.pdf [in Ukrainian].

2. Hospodarskyi kodeks Ukrainy. (2003). [Commercial Code of Ukraine]. *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, No. 18, No. 19–20, No. 21–22, (art. 144). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> [in Ukrainian].

3. Zakon Ukrainy “Pro innovatsiynu diialnist” (2002). [Law of Ukraine “On Innovation Activity”]. *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, No. 36 (art. 266). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> [in Ukrainian].

4. Zakon Ukrainy “Pro osvitu” (2017). [Law of Ukraine “On Education”]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].

5. Ziaziun, I.A. (2012). Pedagogichna profesiia v konteksti dvokh paradoksv [Pedagogical profession in the context of two paradoxes]. *Professional education: pedagogy and psychology*: Polish-Ukrainian, Ukrainian-Polish yearbook. Issue XIV. pp. 88–89. Available at: <https://lib.iitta.gov.ua/2633/1/tp170.pdf> [in Ukrainian].

6. Innovatsiina diialnist vchytelia: terminolohichni slovyk [Teacher’s innovative activity: a glossary of terms]. Kyiv, 120 p. Available at: <https://lib.iitta.gov.ua/705798/1/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf> [in Ukrainian].

7. Kremen, V.H., Luhovyi, V.I. & Saukh, P.Yu. (2020). Osvita i nauka – osnova innovatsiinoho liudskoho rozvytku [Education and science are the basis of innovative human development]. *Bulletin of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine*, No. 2 (2). Available at: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/91> [in Ukrainian].

8. Peretvorenna nashoho svitu: Poriadok denni u sferi staloho rozvytku do 2030 roku (2015). [Transforming our

world: The 2030 Agenda for Sustainable Development]. Available at: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/innovacijna-diyalnist-ta-transfer-tehnologij/analitichni-materiali/cili-stalogo-rozvytku> [in Ukrainian].

9. Pididiachyi, V.M. (2016). Metodyka samorozvytku anhlomovnoi kompetentnosti maibutnoho pedahoha v konteksti yevropeiskykh oriietyriv [Methods of self-development of future teachers’ English language competence in the context of European guidelines]. *Youth and the Market*, No. 10 (141), pp. 65–69. Available at: <https://lib.iitta.gov.ua/706073/> [in Ukrainian].

10. Pididiachyi, V.M. (2019). Psykholohichni umovy formuvannia hromadianskoi kompetentnosti maibutnikh pedahohiv [Psychological conditions for the formation of civic competence of future teachers]. *Adult education: theory, experience, prospects*. Issue. 1 (15), pp. 77–86. Available at: <https://lib.iitta.gov.ua/718177/> [in Ukrainian].

11. Pididiachyi, M.I. (2019). Sutnist formuvannia kompetentnosti starshoklasnykiv [The essence of the formation of competencies of high school students]. *Implementation of competence-based learning in education: theoretical and practical aspects*: Collection of scientific papers based on the materials of the International Scientific and Practical Conference (Kyiv, November 4, 2019). Kyiv. Available at: <https://lib.iitta.gov.ua/718737/> [in Ukrainian].

12. Pididiachyi, M.I. (2020). Kliuchovi kompetentnosti starshoklasnykiv: orhanizatsiia zdorovoho sposobu zhyttia [Key competencies of high school students: organization of a healthy lifestyle]. *Scientific Journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Series No. 15. Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports)*. Kyiv, Issue 3. p. 316. Available at: <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/32901> [in Ukrainian].

13. Stratehiia rozvytku sfery innovatsiinnoi diialnosti na period do 2030 roku (vid 10.07.2019 № 526) [Strategy for the development of the innovation sector for the period up to 2030 (No. 526 of 10.07.2019)]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text>

14. Sherudylo, A.V. (2019). Sutnist, zmist, struktura i funktsii innovatsiinnoi diialnosti vchytelia v umovakh modernizatsii pedagogichnoi osvity [The essence, content, structure and functions of teacher’s innovative activity in the conditions of modernization of pedagogical education]. *Professional training of future primary school teachers: competence and integrated approaches: monograph*. Sumy, pp. 245–269. Available at: https://www.researchgate.net/publication/337943166_Sutnist_zmist_struktura_i_funkcii_innovacijnoi_dialnosti_vcitela_v_umovakh_modernizacii_pedagogicnoi_osviti [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 15.09.2023

“Завдяки історичній пам’яті людина стає особистістю, народ – нацією, країна – державою”.

Михайло Грушевський

український історик, громадський та політичний діяч.

Голова Центральної Ради Української Народної Республіки

